

ЮГОЗАПАДЕН УНИВЕРСИТЕТ „НЕОФИТ РИЛСКИ“

ПРАВНО – ИСТОРИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ

КАТЕДРА „ИСТОРИЯ“

Мариана Ангелова Славова

докторант редовна форма на обучение

Монетни типове и монетно обращение
по средното течение на река Марица
през II - I в. пр. Хр.

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

на дисертация

за присъждане на образователна и научна степен „доктор“

професионално направление 2.2 *История и археология*

научна специалност *Археология, вкл. нумизматика и епиграфика*

Научен ръководител: проф. д.и.н. И. Прокопов

Благоевград, 2023 г.

Дисертацията е обсъдена и допусната до защита на разширено заседание на катедра „История“, проведено на 9 март 2023 г.

Дисертационният труд е в едно книжно тяло, с обем от 384 стр. Съдържа увод, три глави и заключение. Приложени са фотоси, 21 карти, 8 таблици и 2 диаграми, позиционирани и свързани с коментарите в текста. Използваната литература е на 25 стр. и включва 315 заглавия – 215 на кирилица и 100 на латиница.

Състав на научното жури:

Проф. д.н. Калин Порожанов

Проф. д.н. Васил Марков

Проф. д.и.н. Диляна Ботева-Боянова - външен

Проф. д-р Дочка Аладжова - външен

Доц. д-р Юлия Цветкова - външен

Резервни членове: Доц. д-р Снежанка Ракова-Маринкьова

Доц. д.и.н. Нарцис Торбов

ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Последните археологически проучвания в изследвания район са свързани с реализацията на няколко инфраструктурни проекта, в резултат на което бяха документирани неизвестни до този момент археологически структури и нумизматичен материал. Това не само допълни и обогати археологическата карта на България, но наложи необходимост от актуализация и синтезиране на информацията за известния до момента паричен поток, циркулирал в земите по средното течение на р. Марица през късния елинизъм.

Казаното дотук, повлияно и от интересите на автора на дисертационния труд към проблема за монетната циркулация в земите на древна Тракия, провокира и предопредели **ИЗБОРА НА ТЕМА**.

Това е и в основата на **ПРЕДМЕТА НА ДИСЕРТАЦИЯТА** – да се обработи, систематизира и анализира натрупания в продължение на десетилетия нумизматичен материал в указаните хронологически граници, съхраняван във фондовете на регионалните и общински музеи, работещи на територията на изследваната област, след което - по възможност, да се интерпретира на фона на основните събития, известни от писмените извори. *Идеята* е – след анализа на основните монетосечения и спецификата на монетната циркулация в посочения хронологичен и териториален обхват да се проследят върху карта зоните на разпространение на основните монетни типове, да се маркира движението на паричните потоци и районите с концентрация на монетни съкровища.

Проучването като обхват и хронология е първо по рода си в българската нумизматика. Освен традиционно нумизматично изследване е направен опит да се проследи и отрази както интензитета на монетосечене, така и разпространението и особено плътността на находките в района по средното течение на р. Марица и „контактните зони“ през късния елинизъм. Това определя неговата актуалност и значимост, както и приносния му характер.

ЦЕЛИТЕ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО са няколко:

1. Да се издири, проучи и анализира достъпния и непубликуван нумизматичен материал по темата, съхраняван във фондовете на музеите от изследвания район;

2. Да се систематизира, анализира и актуализира информацията, получена след обработката на колективните и единичните монетни находки от II - I в. пр. Хр., циркулирали по средното течение на река Марица и в „контактните зони“ в границите на съвременна Република България;

3. На базата на синтезирания нумизматичен материал да се очертае - доколкото е възможно, ясна картина за характера на паричното обращение и неговото влияние върху социалноикономическия, политическия и културния живот, движението, връзките и отношенията на местните общности.

Работата на дисертанта премина през няколко **ЕТАПА**, които включват:

- Комплексно проучване на историографските материали и текстовете на античните автори;
- Проучване на историческата рамка и проследяване на основните събития, известни от писмените извори;
- Преглед на колективните и единичните монетни находки и монетните масиви по области с анализ и коментар по примера на IGCH и ОКМНБ;
- Анализ на основните типове монети и изготвяне на карти с локализация на находките;
- Характеристика на монетната циркулация и паричното обращение за периода II - I в. пр. Хр. до установяването на римските републикански денари като основно платежно средство в Тракия;
- Определяне на реалните географски и хронологически граници на изследваната територия, заедно с „контактните зони“.

Изследването - ограничено в хронологичен и териториален аспект, има **интердисциплинарен характер**. Съобразено е с отликите и своеобразието на изследваната територия и характера на монетната циркулация. Проучванията, отнасящи се за някои райони от страната или Балканския полуостров, са използвани единствено за информация или като база за сравнение.

Приложените **ОБЩИ МЕТОДИ**, използвани от автора, са свързани с обобщение, анализ и синтез на информацията. Използвани са и

научноизследователски методи от химията, физиката и археометрията, както и от ГИС, които да съответстват на поставените цели и задачи и да дават възможност за комплексното и прецизно проучване на материалите: писмени извори и текстове на античните автори; археологическа информация; епиграфски паметници и, разбира се, богат нумизматичен материал.

ЧАСТНИТЕ МЕТОДИ съответстват на заниманията и дейностите в музейните фондове и нумизматични кабинети, работата на терен и събирането на информация от съответния район. Включват: наблюдение, описание, идентифициране и сравнение на монетните печати; стилев и иконографски анализ; картиране на находките и пр.; анализ по типология и географско разпространение на наличната информация от българската и световната нумизматика.

ТЕРИТОРИАЛЕН ОБХВАТ. Областта, предмет на изследването, обхваща най-общо земите по средното течение на античната река Хеброс (Марица) и нейния водосборен басейн, в границите на съвременната територия на Република България. Става дума за обширна територия, чиито граници – на запад, търсим от големия завой на река Марица, намиращ се в непосредствена близост до емпорион Пистирос и с. Ветрен, след което преминава през Горнотракийската низина и достига – на изток, до Сакар планина и долината на река Сазлийка в нейното долно течение. На север се простира до южните склонове на Средна гора и Старозагорското поле. На юг-югоизток достига последните източни разклонения на Родопите. Проучването включва и „контактните зони“, свързани с разпространението на характерните за периода монетни типове. В съвременен контекст изследваната територия обхваща шест от съществуващите днес български области: Пазарджик, Пловдив, Стара Загора, Смолян, Кърджали и Хасково.

В **ХРОНОЛОГИЧЕСКИ АСПЕКТ** дисертационният труд обхваща периода от последните две столетия преди Христа, известен като преход от късноелинистическата към ранноримската парична система на Балканите. Това е времето, в което Рим осъществява своята „парична инвазия“ в Тракия. Тя започва още в края на III и началото на II в. пр. Хр. - по времето на Македонските войни, за да се активизира към средата на II в. пр. Хр. и след

завладяването на Македония да достигне своята кулминация след средата на I в. пр. Хр. с окончателното утвърждаване на римските парични знаци и налагането на римската монетна система и политическа хегемония в Югоизточна Тракия.

В разработката са използвани нумизматични, археологически и епиграфски **МАТЕРИАЛИ ОТ ФОНДОВЕТЕ** на: РИМ – Пазарджик, РАМ – Пловдив, РИМ – Стара Загора, РИМ – Смолян, РИМ – Кърджали, РИМ – Хасково, ИМ – Димитровград, ИМ – Харманли, ИМ – Тополовград и ИМ – Свиленград. Разгледани са и вече публикувани монетни колекции от поредицата Coin Collections and Coin Hoards from Bulgaria (CCSHBulg) и ОКМНБ (Опис на колективните монетни находки в България), както и непубликувани - обработени от автора монетни находки за периода от края на III / началото на II в. пр. Хр. до средата / края на I в. пр. Хр.

Голяма част от нумизматичния материал авторът е обработил **“de visu”**. Информацията за находките от област Кърджали е анализирана по инвентарни книги, поради невъзможност - на този етап, да се работи с колекциите. Данните от община Нова Загора (днес част от област Сливен) са използвани единствено като важен сравнителен материал. Според автора на дисертацията – макар и условно, тази територия принадлежи към проучвания район.

В разработката не намира място монетосеченето на Римската република.

СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИЯТА

Структурата на настоящото проучване е съобразена с обема, разнообразието на материала и избраната методика на изследване. Дисертационният труд се състои от увод, три глави, заключение и библиография на цитираната литература. Основното съдържание е поместено на 320 страници, придружено от илюстрации с образи на типовете монети, археологически обекти и др., карти, таблици и диаграми, съответстващи на коментирания текстове. Използваната литература съдържа 315 заглавия.

В **УВОДНАТА ЧАСТ** са посочени мотивите за избор на темата, целите, задачите, етапите и методите на изследване. Указани са териториалният и хронологичен обхват, фондовете и колекциите, намерили място в проучването,

както и неговата структура. Отбелязани са актуалността на темата, приносите, пропуските и слабостите на досегашните изследвания.

ГЛАВА ПЪРВА. ИСТОРИОГРАФСКИ ПРЕГЛЕД. ИЗВОРОЗНАНИЕ. ИЗВОРИ. ПЪТИЩА.

В тази глава фокусът е поставен върху огромното количество публикации от български и чуждестранни учени върху различни теми и проблеми, свързани с характера, типологията, датирането и разпространението на монетните емисии в района на Балканите и Източното Средиземноморие. Посочени са ценни справочни издания като основен източник на информация, както и международни проекти с много добро приложение при работа с нумизматичните данни. Представени са основните изворови база данни, както за писмените текстове, така и за нумизматичните свидетелства. Въз основа на тях е представена кратка аналитична история на изследвания район през късния елинизъм.

ИСТОРИОГРАФСКИ ПРЕГЛЕД. Елинистическите монетосечения в Тракия от II-I в. пр. Хр. се радват на траен интерес от страна на учените едва след средата на XX в. Сред най-проучваните теми са тези за монетосеченето на Тасос и проблемите на паричното обращение в Тракия през II-I в. пр. Хр.

Правдива и изчерпателна картина за най-мощното – тасоското, монетосечене за периода на преход към ранноримската финансова система на Балканите е представена за първи път от И. Прокопов. В изследването си за сребърното монетосечене на острова обръща внимание на някои от спорните въпроси, засягащи същността на това монетосечене, датирането на монетите и тяхното разпространение в Тракия. Той обработва и публикува самостоятелно десетки монетни съкровища и единични находки от II - I век пр. Хр., съхранявани във фондовете на музеите в България. В съавторство с колеги от страната, сред които К. Койчева, Д. Владимирова-Аладжова, Р. Гущераклиев, Т. Ковачева, И. Петров, К. Дочев, К. Кисъов, Д. Иванов, С. Филипова, Е. Паунов, М. Минкова, Д. Давидова, М. Славова и др., издават поредица от статии, в които анализират и обнародват монетни колекции и емблематични находки. Към днешна дата - под негова редакция, чрез проекта, известен като Coin Collections

and Coin Hoards from Bulgaria (СССНBulg.), колекциите с антични монети на повече от десет музеи от страната стават достъпни за изследователите.

Монетосеченето на Тасос и проблемите на паричното обращение в Тракия през II-I в. пр. Хр. изследва и големият белгийски учен Фр. де Калатай. Ив. Тодоров обобщава и систематизира информацията за основните типове монети, циркулирали през елинизма в Тракия, въвеждайки териториалния принцип за проследяване на разпространението им.

Върху проблемите на имитативни монетосечения работят Р. Форер, И. Луканц, И. Прокопов, В. Пешехонов, Н. Флорова, М. Абрамзон и др.

Един от първите изследователи на монетосеченето на Маронея - Е. Шьонерт-Гайс, описва и систематизира всички находки, включително и тези от елинистическия период от района на Балканите. Двадесет години по-късно С. Псома, Хр. Карадима и Д. Терзопулу издават пълен корпус на монетите, открити по време на археологическите проучвания в Маронея и на нос Моливоти, като представят историята на Маронея в контекста на изследваните сребърни и бронзови монети.

Безспорен принос за проучването на атинските тетрадрахми от т. нар. „Нов стил“ имат М. Томпсън, Д. Люис, О. Мьоркхолм, Фр. дьо Калатай, Д. МакДоналд и др. Едно от най-емблематичните съкровища, намерено в Несебър и съдържащо най-много на брой тетрадрахми на Атина, е изследвано прецизно от Ив. Карайотов.

Въпросите, свързани с характера и датирането на сребърното монетосечене на македонските региони, занимават известни изследователи като М. Хадзопулос, Кр. Бьорингер, Й. Турацоглу, В. Димова, Д. Драганов, И. Прокопов и др.

Сред най-добрите изследователи на сребърното монетосечене на римския квестор Езилас са М. Томпсън, Р. Бослоу, О. Мьоркхолм и Дж. Крол, Р. Фишер, Фр. дьо Калатай.

Върху проблемите на античното монетосечене на Месамбрия работи Ив. Карайотов. Александровият тип монети на Месамбрия и Одесос изследва и Фр. Дьо Калатай. Несъмнено най-богатото и задълбочено проучване на Александровите издания след двутомника на Л. Мюлер е дело на М. Прайс. По темата работи и румънският учен К. Маринеску.

Монетосеченето на градовете по Адриатическото крайбрежие - Аполония и Дирахуим, е обект на изследователска дейност на учените Х. Чека, Г. Петрани, О. Пикар, Д. Джонгеса, Д. Уеш и др. Драхмите на адриатическите градове, участвали в паричното обращение на Тракия, публикуват в свое изследване И. Прокопов и В. Григорова.

Към монетосеченето на последните македонски владетели Филип V (221-179 г. пр. Хр.) и Персей (179-168 г. пр. Хр.) интерес проявяват изследователи като А. Мамрот и Х. Геблер.

С изключително висока стойност за българската историческа наука са публикациите за монетосеченето на тракийските владетели, дело на забележителните учени Н. Мушмов, Б. Филов, Г. Кацаров, Д. Дечев, Й. Юркова, М. Тачева, Ал. Фол и др. Пряко свързани с темата на настоящото проучване са публикациите на М. Домарадски за келтското проникване и заселване на Балканския полуостров както и обобщаващото изследване на Ю. Кабакчиев за важните събития и промени в средиземноморския басейн по време на прехода.

Много подробно и прецизно проучване за монетосеченето през късния елинизъм в Мизия и Тракия с акцент върху римските републикански емисии публикува през 2021 г. Е. Паунов.

И до днес основният източник за информация за откритите съкровища у нас са списваните рубрики от Б. Филов, Н. Мушмов и Т. Герасимов, продължени от Й. Юркова, Д. Цончев, К. Колев и др., както и систематичните каталози „An Inventory of Greek Coin Hoards“ (IGCH) и Coin Hoards (CH) - за гръцките монети у нас и на Балканите.

За работата по настоящото изследване изключително полезна се оказва информацията, публикувана от Н. Теодосиев в том първи на обобщаващото му проучване за монетните находки от България както и актуализираните сведения на серията „Coin Collections and Coin Hoards from Bulgaria“.

ИЗВОРОЗНАНИЕ. Заслугата за познаването и правилното интерпретиране на изворовия материал по темата дължим на учени от различни направления – историци, преводачи, филолози, коментатори и др. Сред тях са имената на Г. Кацаров, Хр. Данов, Д. Дечев, Ст. Мулешков, които първи обнародват документален материал за историята на Тракия и траките. След

основаването на Центъра по тракология при БАН и създаването на катедра по тракология към Историческия факултет на СУ „Св. Кл. Охридски“ в екипа от изследователи се включват и Ал. Фол, М. Тачева, Д. Попов, В. Иванов. Към днешна дата са публикувани произведенията на Полибий „Всеобща история“, Павзаний „Описание на Елада“ и Страбон „География“, които в превод на В. Русинов са достъпни и в дигитален вариант.

В свое изследване Д. Ботева-Боянова анализира отделни фрагменти от запазените текстове на някои от античните автори като предлага нов прочит и теми за размисъл и дискусия. Отношение към настоящата разработка имат въпросите за келтското присъствие на Балканите и първия военен сблъсък между военнополитическото обединение на траките и римските легиони на Г. Манлий Вулзон през 188 г. пр. Хр.

Нова информация за историята на древна Тракия и събитията от края на III и началото на II в. пр. Хр. от запазените книги на Тит Ливий публикува в превод и свои коментари Д. Митов.

ИЗВОРИ. Първ река Хеброс споменава древногръцкият лирически поет Алкей (*Ἀλκαῖος*, frg. 77). Херодот я вмъква в своята „История“ (*Ἱστορίαι*) във връзка с настъплението на Дарий в Тракия (*Hdt.* 7, IV 90; 15, VII 59). За изворите на реката научаваме от „История на Пелопонеската война“ (*Ἱστορίαι*) на Тукидид (*Thuc.* II, 96, 3) и от „Метеорология“ (*Μετεωρολογικά*) на Аристотел (*Aristot.* I, 13, 22). В „География“-та (*Γεογραφικά*) на Страбон Хебър се споменава заедно с някои от племената, обитавали района (*Strabo.* VII, frg. 10, 47).

Херодот споделя в текстовете си и сведения за ролята на Тасос и влиянието му върху икономическия и политически живот на тогавашния източносредиземноморски свят (*Hdt.* VI, 46, 47). Като съвременник и свидетел на повече от описаните събития Тукидид потвърждава записаното от него (*Thuc.* I, 100; . IV, 105, 107).

От първостепенна важност за реконструкция на събитията от края на III и първата половина на II в. пр. Хр. в района са сведенията на Тит Ливий, запазени в „От основаването на града“ (*Ab Urbe Condita*); (*Liv.* XXXI, 33-40; XXXIII, 4-5; XXXVII, 7, 8-16, 39; XXXVIII, 8-14; 16). Информацията си той и някои от по-късните автори черпят директно от наличните текстове на „Всеобща

история“ на Полибий (*Polyb.* IV, 9, 45; 46-52; V, 34 (22-23); XV, 23 (9); XVI, 34; XVIII, 1-4; 2 (4); 48 (2)).

Тит Ливий (*Liv.* XXXVIII, 40-41) и Апиан (*App., Syr.*, XLIII; *Mac.*, IX) разказват за проблемите, които срещат по пътя си от Фригия към Елада войските на претора Г. Манлий Вулзон. В съчиненията им откриваме сведения за сформираната антимакедонска коалиция в навечерието на Третата Македонска война, начело с пергамския владетел Евмен II и някои от тракийските племена (*App., Mac.*, XI), както и за участието на одрисите като съюзници на македоните, начело с техния цар Котис (*Liv.* XLII, 51, (1-11)).

За нахлуването на Филип V в Тракия и действията му по средното и горното течение на реките Хеброс и Стримон около 181 г. пр. Хр. научаваме от текстовете на Тит Ливий (*Liv.* XXXIX, 35 (4); 53 (13-14) и Полибий (*Polyb.* XXII, 18 (12)).

След победата над скордиските на север, през 109 г. пр. Хр. последният римски проконсул в Македония М. Минуций Руф воюва на юг по скованата от лед река Хеброс, за което ни съобщава Флор (*Flor.* I 39).

Според разказа на Апиан траки, скити и бастарни са участвали във военните действия на Митридат VI срещу Рим като негови съюзници (*App. Mithr.* 15). Диодор ни известява за помощта, която проримски настроеният тракийски владетел Котис оказва на претора Г. Сенций Сатурнин в Македония (*Diod.*, XXXVIII, frg, 5 a). Според един почетен декрет от Херонея (*REG.* 32, 1919, 320) решаваща роля за победата на Сула в сражението край града има тракийската конница.

Амиан Марцелин (*Amm. Marc.*, XXVII, 4, 5), Салустий (*Sallust.*, *Hist.*, IV, frg 18, 19) и Флор (*Flor.*, I, 39 (7)) описват римската кампания в Тракия, в която през 78 г. пр. Хр. загива римският управител А. Клавдий Пулхер и последващите военни действия на наследника му Скрибоний Курион на север към Истрос. За военните операции на М. Теренций Варон Лукул по време на Третата Митридатова война и действията му по долината на реките Хеброс и Тонзос разказва в своите текстове Тит Ливий (*Liv. Per.* 97). Трасето, по което минава, може да се проследи по откритите колективни находки от района. Поражението на Антоний Хибрида десет години по-късно е отбелязано от Дион Касий (*Dio Cass.*, XXVI II, 10 (1-3)).

Светоний съобщава за настъплението на македонския управител Гай Октавий през 59 г. пр. Хр. към вътрешността, достигайки до светилището на Дионис, обслужвано от бесите (*Suet.*, Aug., XCIV, 6). В една от речите на Цицерон (*Cic.*, in Pis., 83-85) се съдържа информация за неуспешните действия на проконсула на Македония Л. Калпурний Пизон, който не успява да се справи с беси, одриси и дентелети, които опустошават цяла Македония, стигат до Тесалоника и прекъсват Виа Егнатия през 57-55 г. пр. Хр.

След поредицата военни походи на Рим в Източна Тракия, започнали от М. Теренций Варон Лукул през 72 г. пр. Хр., се наблюдава рязко намаляване на паричните потоци. Затворени са много от монетарниците, включително и тези по Западния черноморски бряг. Появяват се имитации, които запълват необходимостта от парични средства, за да функционират пазарите.

В последните десетилетия на I в. пр. Хр. за напрежение в отношенията и съществуващата форма на обвързаност между одриските царе и Рим съобщават Светоний (*Suet.*, Aug., LXIII, 13), Флор (*Flor.*, II, 26 (18);28 (19-20) и Тацит (*Tac.*, Ann., IV, 44).

ПЪТИЩА. Първите проучвания за съществуващи пътни трасета са свързани с имената на Ф. Каниц, К. Иречек, братя Шкорпил, В. Аврамов, Е. Калинка, П. Мутафчиев, Ив. Велков, Д. Цончев. По-късно, в резултат от проведени археологически проучвания и няколко експедиции в Родопите са документирани неизвестни дотогава за науката предримски пътища. Основната информация за античната пътна структура е анализирана и обобщена в монографичния труд на М. Маджаров.

В тази глава са проследени и възможните **предримски трасета и маршрути**, по които вероятно се е осъществявал търговския трафик от Беломорието на север. Освен основните пътни артерии – Централният (Диагонален) римски път и Източния презродопски римски път един от възможните маршрути води началото си от северните склонове на Родопите при Ветрен дол, продължава на юг през Баташката планина и източните проходи на планината Славянка и през Филипи (Кренидес) достига Егейското крайбрежие. По трасето на предримски път, минаващ през прохода Елидже, вероятно се осъществява основният търговски трафик от Беломорието на север през Родопите. Той свързва селищните и търговски центрове по средното течение на

р. Хеброс с град Абдера. Авренският проход и прохода Маказа са проучени като възможен маршрут за проникване на стоките от Беломорието на север. В началото на века става известен на науката римски път в района на Радюва планина, свързващ Филипополис с долината на р. Артексос (Арда). Чрез него вероятно е упражняван контрола върху богатите рудни находища в Източните и Западните Родопи.

ГЛАВА ВТОРА. МОНЕТНИ СЪКРОВИЩА (ХОМОГЕННИ И СМЕСЕНИ). ИНВЕНТАР НА НАХОДКИТЕ С КОМЕНТАРИ НА АВТОРА.

Описани са известните до момента монетни съкровища (хомогенни и смесени) – по области, заедно с инвентар на находките и коментари на автора. Включени са и единичните находки, съхранявани във фонда на музеите от изследваната територия.

Докторантът обработи и анализира с коментари общо 98 колективни монетни находки и над 750 единични, включително и от археологическите проучвания по големи проекти през последните години.

По области колективните находки се разпределят така:

- **ОБЛАСТ ПАЗАРДЖИК** – Преобладават хомогенните съкровища – от общо 9 находки 6 са хомогенни и 3 смесени. Заедно с единичните находки наброяват над 750 монети. В количествено отношение предимството е за тетрадрахмите на Атина от т. нар. “Нов стил”. На територията на областта е регистрирана най-голямата хомогенна находка с монети от този тип, запазена у нас, която съдържа 282 бр. монети - край с. *Черногорово, община Пазарджик (IGCH 949)*. Втората разпространена група са дребните тетраболи на Истиея и грубите имитации на монетите с локален сюжет от типа *Глава на бог Стримон / Тризъбец*, емитирани в периода около и след 168 г. пр. Хр. Идентични като типове са и единичните находки, които в голямата си част са с неточно локализиране.

Рестрикции, предприети от римляните след като Македония губи своята независимост след битката при Пидна (168 г. пр. Хр.) оказват влияние на целия средиземноморски басейн. Вероятно, за изследвания хронологичен обхват тези територии остават незасегнати от активните военни мероприятия.

Основанията – доминация на дребните сребърни и бронзови монети, издавани, за да компенсират дефицита, необходим за локална търговия.

- **ОБЛАСТ ПЛОВДИВ** – Разгледани са 20 находки - 10 хомогенни и 10 смесени, които заедно с единичните надхвърлят цифрата 1500.

Сведенията на Полибий (*Polyb.* XXIII, III, 8) и Ливий (*Liv.* XXXIX, 53 (13-14)) за действията на Филип V в Тракия през 184-182 г. пр. Хр. и регистрираната концентрация на археологически структури и находки очертават Филипопол като главен селищен център и основно средище за политическа власт за изследвания период в района. Липсата на обемни съкровища се компенсира от разнообразие на монетни типове. Търговските връзки и контакти с егейския свят са засвидетелствани с градските бронзови емисии на Пела, Тесалоника и Филипи както и сребърните тетраболи на Истиея. Липсват монети на тракийските царе, с изключение на тези с легенда ОДРОС, откривани в една определена зона – в и около Пловдив. За периода от края на III - I в. пр. Хр. анализът на намерените монетни находки в околностите на града свидетелстват за развит градски живот. Една от възможните причини вероятно е политиката на вяроност и лоялност към Рим, която одрисите поддържат още след битката при Пидна и почти до края на I в. пр. Хр. Присъствието на двете хомогенни находки с имитации на тетрадрахми и драхми на Филип III Аридей, съответно *Чоба - 1940, община Брезово* и *Крумово – 1973*, вероятно трябва да се свърже с действията на бастарните по време на похода им в помощ на Филип V срещу дарданците на югозапад.

- **ОБЛАСТ СТАРА ЗАГОРА** – Засега, районът е с най-голяма наситеност на находки – общо 25, от които 14 хомогенни и 11 смесени, с над 2 200 монети, заедно с единичните. Съкровищата – някои със сравнително голям обем, съдържат високостойностните сребърни тетрадрахми. На територията на областта е регистриран и най-големият брой сребърни тетрадрахми на Тасос – оригинални и от „тасоски тип“. Може да се предположи, че са част от средствата, необходими на римляните, за да спечелят доверието и обезпечат съдействието на тракийските династи за своите планове.

Две съкровища, открити в близост до отсечка от Диагоналния път, потвърждават важността на района във военно-стратегическо,

административно и стопанско отношение. Съдържат 12 сребърни монети с висока стойност, а намирането им в контекст е рядко явление, от изключителна важност за изследователите на елинистическите монетосечения. Едната е в състав от 4 равностойни по номинал монети – три драхми, имитация на тип Александър III, заедно със силно износен римски денар – единствен с точна датировка. В такава комбинация на монетни типове находката няма паралел в цяла Тракия. Изследователите я датират около средата на I в. пр. Хр.

- От **ОБЛАСТ СМОЛЯН** са разгледани 18 находки, от които 13 хомогенни и 5 смесени с общ брой на монетите над 1 100. Преобладаващият монетен тип са бронзовите издания на Маронея с предимство на големия номинал. Почти не са регистрирани сребърни тетрадрахми, предназначени за големи сделки. Възможните причини: трайни търговски контакти на населението от тази част на Родопите с жителите на Маронея и снабдяването на града с метал за монетарницата. *Основанията* - голяма част от досега известните колективни находки съдържат бронзови монети на Маронея, а археолозите, проучващи региона, съобщават за останки от античен рудодобив.

Предположение за принадлежност на района към металодобивните имоти на острова на континента. *Основанията*: двете находки от с. *Страшимир, община Златоград (СН IV.79)* с бронзови монети на Гасос, четири от които с контрамарка vicaniūm. Едната е смесена – с римски републикански денари.

За проучване на монетната циркулация в областта от изключително значение са откритите като „харонов обол” 9 бронзови монети на Маронея, малък номинал от с. *Оряховец*, които носят важна информация и потвърждават популярността им сред местното население.

Хомогенната находка от района на с. *Старцево, община Златоград*, е най-голямата открита и запазена у нас с монети на Маронея. Съдържа 726 бр. - голям номинал.

- **ОБЛАСТ КЪРДЖАЛИ** – Документираните находки са 8, от които 7 хомогенни и 1 смесена, а монетите – общо над 1100. Доминиращ тип - бронзовите издания на Маронея и от двата номинала. Намират се със силно износени ядра и с почти неразличими изображения - вероятно в резултат от

интензивна и продължителна циркуляция. Откриват се в състава на няколко обемни хомогенни съкровища и като единични находки, в т. ч. и от археологически проучвания.

Досега са регистрирани само две находки със сребърни тетрадрахми на Маронея - от *Кърджали (IGCH 932)* и от *Скалина*. Липсват монети на Тасос с изключение на сребърна тетрадрахма от района на Кърджали и две подражания на тасоски тетрадрахми, открити по време на археологическите разкопки на връх „Алада“ през 1983 г.

По време на археологическите проучвания на „Ада мене“ са открити следи от злато, добивано в продължение на близо десет века, части от леярски калъпи, миниатюрни съдчета, керамичен модел на пещ и др., както и две бронзови монети на Маронея от II в. пр. Хр., свидетелство за контактите на района с Егейския басейн.

- **ОБЛАСТ ХАСКОВО** – Разгледани са 18 находки, от които 5 хомогенни и 13 смесени с над 1 400 монети. Районът има стратегическо географско положение за паричния обмен в Тракийския Югоизток през II-I в. пр. Хр., подвластен на действията на понтийския владетел Митридат VI срещу Рим най-вече в края на I в. пр. Хр. Доказателство за това са находките с тетрадрахми от Александров и Лизимахов тип по долината на р. Марица – *Свиленград, Сладун, Бисер, община Харманли (IGCH 955)*. Значителен е и броят на тасоските тетрадрахми, укрити в съкровищата. В този район оригиналните са смесени с монети от „тасоски тип“ и вероятно кореспондират с войните на Рим срещу Митридат VI.

Съкровището от *Бели дол, община Ивайловград (IGCH 889)* с монети от различни малоазийски монетарници е най-ранното за изследваната територия. Две са възможните предположения за неговото укриване – действията на тракийските племена в района на Кипсела над римските войски на Г. Манлий Вулзон след битката при Магнезия през 190 г. пр. Хр. или размирните години след поражението на Македония в битката при Пидна през 168 г. пр. Хр.

Направеният анализ, заедно с коментарите за проучените монетни съкровища позволява да се направят няколко важни **ИЗВОДИ** за изследваната територия:

- Основната маса от сребърни монети не е резултат от търговски сделки или в отговор на необходимост от задоволяване на ежедневни потребности;
- Свидетелство е за несигурност и драматични събития, в резултат на което находките са трезорирани;
- Най-вероятно са плащания към местната тракийска аристокрация за участие или неутралитет във военни походи и акции.
- Находките, открити на юг по долината на р. Марица – в района на Свиленград, кореспондират с войните на Рим срещу Митридат VI;
- Смесените съкровища с римски републикански денари в състава си вероятно са свързани с военните кампании на македонските управители през втората половина на I в. пр. Хр.
- Бронзовите монети и малка част от сребърните нискостойностни издания са свидетелство за търговски сделки, обслужвали ежедневието.

ГЛАВА ТРЕТА. Монетна циркулация. Характеристика по райони, типове и групи.

Основните съждения и резултати от прегледа, анализа и коментарите за монетните типове и находки във втора глава намират своя синтезиран израз в трета.

Проучванията и теренните наблюдения от изследваната територия бележат концентрация на археологическите обекти - в т. ч. и монетни находки, предимно около пътните артерии, речните долини, местата със затруднен достъп и добра видимост.

В дисертационния труд са коментирани 98 колективни находки, голяма част от които са публикувани в бюлетините и вече са в научно обръщение. От тях 55 са хомогенни, с монети от един тип, и 43 – смесени, с два и повече монетни типа в състава си. Преобладават емисиите от благороден метал – сребро, показател за характера на монетното обращение в изследваната територия. От изключителна важност са находките, открити по време на археологически разкопки, сондажни или теренни проучвания: *Братя Даскалови*

– 2010; Девин – 2006; Георги Добрево - 2000 (СН X 165); Оряховец – 2005; Старцево – 1990 и др.

Нанесени върху картата съкровищата не са разпределени равномерно, а очертават няколко зони с различна концентрация и обеми на съкровищата. Причините за изтегляне от обращение и струпването на съкровищата в определена територия не е обвързано с период на икономическа активност или благоденствие на района. Напротив, то е право пропорционално на степента на безпокойство, тревожност и несигурност, което вероятно е наложило трезорирането им за по-добри времена.

По-големите съкровища със сребърни тетрадрахми в състава си вероятно са част от заплати или възнаграждения от проведени военни операции. Често те свидетелстват и за интензивни контакти с големите елинистически центрове на Мала Азия. Пример за това е съкровището от *Бели дол - 1966 (IGCH 889)*.

Сравнително голямо е количеството на намерените единични находки. За съжаление, и при тях е малък процента от археологически проучвания. По-голямата част са случайни находки, без контекст.

В зависимост от съотношението на типовете монети в циркуляционна среда, съкровищата от проучвания период са анализирани по групи според класификацията на И. Прокопов.

Първа група. В края на III и началото на II в. пр. Хр. количеството на монетните находки е незначително, вероятно в резултат от относителното спокойствие в земите около басейна на Хеброс и притоците му и в района на Родопите и Странджа. Компенсира се от разнообразие на монетните типове. Доминирани са монетите с името на Александър III, Лизимах и Филип III. Не се откриват тетрадрахми от новите типове.

Втора група. През II-I в. пр. Хр. засиленият натиск за преразпределение на Тракия нарушава обмяната на стоки и средства в целия средиземноморски басейн. Следствие напрежението и липсата на сигурност след настаняването на Рим в региона броят на укритите съкровища рязко се повишава. Променя се и съотношението на монетните типове в състава им. Александровият тип монети се срещат все по-рядко и постепенно отстъпват място на новите стилове. Преобладават тетрадрахмите на Тасос и от „тасоски“ тип, на Маронея, на

македонските области, на Атина от т. нар. „Нов стил“, и драхмите на Истиея и на адриатическите градове Дирахуим и Аполония и др.

Трета група. Броят на находките е силно редуциран - почти 2,5 пъти. Рязко се променят и типовете монети в съкровищата. Появата на римските републикански денари влияе върху пълнотата в състава на находките и ограничава участието на старите и познати монетни типове.

Няколко са *монетните типове*, оказали съществено влияние върху характера на циркулационния процес в изследваната територия през късния елинизъм.

Най-многобройни са *тетрадрахмите на Тасос* и тези от „*тасоски тип*“ – засега, близо 3 000 бр. Изследване на монетните печати показва, че това монетосечене е в пъти по-голямо от участвалите заедно с него през този период в паричното обращение на Балканите. Циркулацията, натрупването и потреблението на *оригиналните тетрадрахми на Тасос* се осъществява предимно на територията на днешна Южна България в периода около средата на II в. пр. Хр.. Над 80 % от откритите оригинали на Тасос са от земите между Стара планина и Родопския масив, а посоката им на движение върви от юг на север. Отсичани са на острова като масовото им производство започва след покоряването на Македония, след 168-167 г. пр. Хр. и продължава до около края на II в. пр. Хр.

Тетрадрахмите от "тасоски тип" имат сходен стил и сравнително правилно изписани надписи. Отсичани са под контрола на римската администрация в Македония с разлика повече от 50 години от оригиналните, т. е. след 149/8 г. пр. Хр. Откриването им в съкровища на юг от Стара планина е ограничено до няколко екземпляра, върху малка територия между реките Марица и Тунджа .

Разпространението на двата типа тасоски тетрадрахми е регистрирано в няколко основни зони: около Чирпан; в района на минералния извор на Меричлери, община Димитровград; по долината на р. Марица и на р. Арда.

Тасоските имитации продължават да са доминиращият тип в изследваната територия, въпреки че се отличават значително от прототипа си. Циркулират в земите на юг от Хемус след 70 г. пр. Хр., когато спира

производството на оригиналните тасоски монети. Откриват се като хомогенни съкровища или в състава на смесени, заедно с римски републикански денари. Понякога в находките се срещат и монетни заготовки - ядра за отсичане на тетрадрахми.

Посоката им на разпространение и зоните на концентрация са маркирани от намерените досега находки по трасето и локалните разклонения на Източния презродопски път; по течението на р. Марица и трасето на Диагоналния път; в района на Чирпанските възвишения и др. Често в близост до съкровищата се откриват множество следи от експлоатация на антични рудници за добив на злато, сребро или олово.

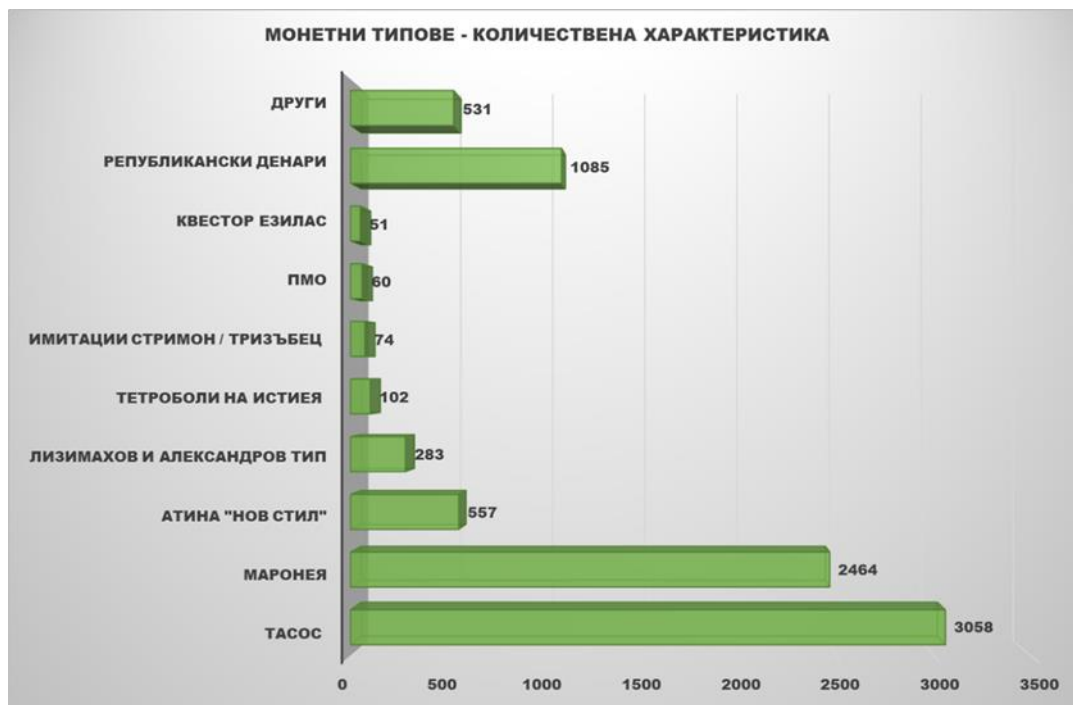
Емитирането на *тетрадрахмите на Маронея* започва след 188 г. пр. Хр. и продължава до около 80/79 г. пр. Хр. Те са втори по обем в изследваната територия – с около 1500 бр. Разпространението им е концентрирано предимно в района на Източните Родопи. С малки изключения, в Смолянско и Кърджалийско монетите са от бронз. В Хасковско тетрадрахмите се откриват в състава на няколко смесени находки. В останалите области изданията на Маронея почти не се срещат.

Няма регистрирано смесване в находките на двата типа най-разпространени тетрадрахми в района – на Тасос и Маронея. Вероятно монетите са били произведени в големи серии, различаващи се както по времето на своето отсичане, така и по направлението на тяхното разпространение и циркулация. Потокът на маронейските бронзови монети през Родопите на север и размерът на находките предполага, че ролята им в търговските отношения е била значителна.

Тетрадрахмите на Атина „Нов стил“ заемат трето място в монетното обращение в изследваната територия. Местонамирането им е ограничено - днешна Южна - Югоизточна България, а основното количество тетрадрахми е концентрирано в три емблематични хомогенни съкровища. В състава на смесените се откриват в комбинация с различни типове монети.

Съкровищата с точна локализация маркират движението на атинските тетрадрахми. Вероятно то тръгва от контактната зона между Тракия и Македония като следва североизточна посока по естествения път за връзка с

долината на р. Марица. Оттам поема на югоизток, където се наблюдава струпване на находки по долината на р. Марица в района на Септември, Пазарджик и Пловдив и на юг – около Свиленград.

Диаграма 1 . Монетни типове – количествена характеристика.

В количествено отношение следват *тетрадрахмите от Александров и Лизимахов тип* – около 200 бр. Те запазват своето място в монетното обращение на изследваната територия преди появата на новите стилове благодарение на факта, че остават извън контрола на Рим. Продукция са предимно на ателиетата на Месамбрия, Бизантион, Одесос, Калхедон и малко преди началото на изследвания период владеят основния процент от паричната маса и дори доминират в някои от съкровищата. Предполага се, че присъствието на находките с монети от този тип в района е свързано с политическите и военни действия на Митридат VI Евпатор и сблъсъкът му с Рим.

Тетраболите на Истиея се датират в периода III-II в. пр. Хр. Изследователите предполагат, че разпространените в Тракия са своеобразни имитации. Броят им в изследването е над 100.

След тях се подреждат, бронзовите имитации на типа *Глава на бог Стримон / Тризъбец*, следвани от тетрадрахмите на Първа македонска област.

Сравнително скромно присъстват тетрадрахмите на римския квестор Езилас и почти символично - драхмите на Адриатическите градове. В смесените съкровища посочените монетни типове се комбинират с други елинистически монети – често като единични бройки, без да влияят съществено на циркулационния поток. Такива са тетрадрахмите на последния македонски цар Персей, на понтийския владетел Митридат VI, на тракийския цар Мостис, на Илион и др.

ЗАКЛЮЧЕНИЕТО представлява обобщен израз на анализа на монетните находки от изследваната територия и контактните зони. Той насочва недвусмислено към историческия период, в който са натрупани.

Най-общо събитията, довели до укриването, трезорирането или изгубването на монетите, които днес откриваме, са свързани с периода от последната Македонска война, завършила с победа на Римската република над Македония през 168 г. пр. Хр., до средата на I в. пр. Хр. Долната хронологическа граница не е контрастна. Замяната на късноелинистическите монети с римските републикански денари е добре замислен процес, началото на който може да се търси в годините след отстраняването на понтийския владетел Митридат VI, а краят му – след битките при Филипи през 42 г. пр. Хр. и Акциум 31 г. пр. Хр. Дотогава Рим използва късноелинистическите монетосечения, добре познати и приети на локалния пазар, за осъществяване на своите цели. През последните десетилетия на II в. пр. Хр. с особен интензитет се отсичат сребърни високостойностни монети, когато отреди от траки и келти започват серийни набези към провинциите Елада и Македония.

След регистрираното многообразие от монети за разглеждания регион, ясно могат да се открият няколко основни типа късноелинистически издания. Доминират тетрадрахмите на Тасос и тези от „тасоски тип“, които заедно с техните имитации заемат почти 37 % от обема на регистрираните съкровища. Следват тетрадрахмите и бронзовите издания на Маронея с почти 30 %, тетрадрахмите на Атина „Нов стил“ - с 5,7 % и тези от Александров и Лизимахов тип с 3,4 %. Тетроболите на Истиея заемат почетното пето място с 1,2 %. Бронзовите имитации на типа *Глава на бог Стримон / Тризъбец* се регистрират с 0,9 %. Сравнително скромно присъстват тетрадрахмите на ПМО

– с 0,7 % и на римския квестор Езилас – с 0,6 %. Почти символично са застъпени драхмите на адриатическите градове. В смесените съкровища се откриват и други елинистически монети – често като единични бройки, без да влияят съществено на циркуляционния поток. Такива са тетрадрахмите на последния македонски цар Персей, на понтийския владетел Митридат VI, на тракийския цар Мостис, на Илион и др. Сравнително висок е процентът на римските републикански денари в смесените колективни находки - над 13 %.

Историческите извори не изобилстват със сведения за периода 168 г. пр. Хр. – края на века, но – косвено, информация може да се извлече от местоположението на находките и военните събития и походи.

На картата на изследваната територия регистрираните досега колективни находки очертават струпване в няколко основни зони. Едната - по трасето на Диагоналния път и долината на р. Марица. Други две се оформят в непосредствена близост до р. Марица: в района на минералния извор на Меричлери и в района на Чирпанските възвишения. Концентрация има и в областта, заключена между реките Тунджа и Марица. В зоната на Източните Родопи - по долината на р. Арда и около проходите, както в близост до зони със следи от антични рудници за добив на злато, сребро и олово.

Участието на докторанта в рамките на два проекта позволи да се извърши изследване състава на метала (рентгенофлуорисцентен анализ) на антични монети от V-I в. пр. Хр. от фонда на РИМ – Хасково.

Голяма част от изводите са извън плана на тази дисертация. Подлежат на допълнителни проучвания - основа за нови теми и разработки.

СПРАВКА ЗА ОСНОВНИТЕ НАУЧНИ ПРИНОСИ:

1. Проучването е първото по рода си в българската нумизматика. Освен традиционно нумизматично изследване то отразява и интензитета на монетосечене и разпространение и особено плътността на находките.

2. Монетните находки - обект на дисертационния труд, са проучени детайлно лично от автора. Извършено е прецизно документиране и атрибутиране.

3. Извършена е идентификация на неопределените до сега монети и корекции за някои спорни типове монети. Датирането е извършено след модерния метод на отчитане степента на износване и обращение след фактическото отсичане на монетите.

4. Публикуван е в научно обращение нов монетен материал, отразяващ новооткритите материали, включително и от археологически проучвания.

5. Установена е характеристиката на находките както като комплекси, така и като монетни типове и номинали. Особено важно е установяването на посоките на движение на паричните маси.

6. Разработени са подробни карти на находките, които отразяват цялостната картина, спецификата по области, по монетни типове и номинали. Установена е локализацията на находки, смятани за загубени за науката.

7. Изготвени са подробни аналитични таблици, отразяващи монетните находки, типове, датировка и достъпни данни за контекст.

8. За първи път са приложени и съвременни технически изследвания на подбрана представителна част от изследвания материал. Получената нова информация не може да бъде постигната с класическите методи на проучване, използвани в археологията и нумизматиката. Новата информация дава конкретни данни за елементния състав на монетите и редица технологични особености, които ще бъдат анализирани от специалисти химици, физици, археометристи и пр. Получените анализи се явяват като нов извор на материал за изследваната епоха.

9. Извършен е анализ за причините, довели до укриването на основните монетни съкровища. Направено е обосновано предположение за историческите събития, при които са заровени отделните съкровища. Получени са пикове във времевите зони на най-високо натрупване на монетни съкровища, които съвпадат с известните военно-политически събития в Тракия за периода средата на II – края на I в. пр. Хр.

Изказвам своята искрена благодарност и признателност на научния си ръководител проф. д.и.н. Иля Прокопов за ценните напътствия,

професионализъм, съдействие, морална подкрепа и търпение при подготовката на дисертацията.

Благодаря на доц. д-р Юлия Цветкова за възможността да се извърши изследване състава на метала на антични монети от II-I в. пр. Хр.

Благодаря на всички колеги за оказаното съдействие и възможността за работа с музейните колекции.

Благодаря за съдействието на Даниела Коджаманова - директор на РИМ – Кърджали, за локализиране на находката от с. Бекилер.

СПИСЪК НА ПУБЛИКАЦИИТЕ ПО ДИСЕРТАЦИЯТА

Прокопов, Славова 2016. И. Прокопов, М. Славова. Монетното съкровище от с. Долно Ботево, Хасковска област – нови данни към датиране на късните тасоски имитации. – Във: ВТУ “Св. Св. Кирил и Методий” и българската археология. II. Проф. д-р Б. Борисов – ученици и приятели. В. Търново, 815-825.

Прокопов, Славова 2018. И. Прокопов, М. Славова. Монетното съкровище от село Сърница, Хасковска област – щрих към изясняване на произхода на тасоските имитации. – В: Сборник с доклади от научна конференция „Музейни летописи – 90 години организирано музейно дело град Хасково”, 16-17 ноември 2017 г., Хасково, 7-16.

Славова 2019. М. Славова. Монетната циркулация по средното течение на река Марица (IV-III в. пр. Хр.). Дипломна работа за придобиване на ОКС „магистър”, специалност „Нумизматика. Експертиза и оценка на културно-исторически ценности.“ в ЮЗУ „Н. Рилски“ - Благоевград. Благоевград.

Славова, под печат. М. Славова. Монетни находки и монетни типове през II - I в. пр. Хр. в Хасковска област - BulgNJ 2, приета за печат.

Slavova, Prokopov 2020. M. Slavova, I. Prokopov. Coin Hoard with imitations of Philip II from Bulgaria – Материали по Археологии и Истории Античного и Средновекового Причерноморья, № 12. Нижневартовск, 685-710.

SOUTH-WEST UNIVERSITY “NEOFIT RILSKI”

FACULTY OF LAW AND HISTORY

DEPARTMENT OF HISTORY

Mariana Angelova Slavova

full-time doctoral student

***Coin Types and Coin Circulation along the Middle
Course of the Maritsa River in the 2nd-1st Centuries BC***

DISSERTATION ABSTRACT

For awarding the educational and scientific degree „Doctor of philosophy“
in professional direction 2.2 History and Archaeology, scientific
area of study “Archaeology, including numismatics and epigraphy”

Academic supervisor: Prof. D. Sc. Ilya Prokopov

Blagoevgrad, 2023

The dissertation was discussed proposed for defence at an extended meeting of the Department of History held on March 9, 2023.

The dissertation is in one volume, with a volume of 384 pages. It contains an introduction, three chapters, and a conclusion. The appendices include photos, 21 maps, 8 tables, and 2 diagrams, positioned and linked to comments in the text. The reference list is 25 pages and includes 315 titles - 215 in Cyrillic and 100 in Latin.

Members of the scientific jury:

Prof. D. Sc. Kalin Porozhanov - internal

Prof. D. Sc. Vasil Markov - internal

Prof. D. Sc. Dilyana Boteva-Boyanova - external

Prof. Ph. D Dochka Aladzhova - external

Assoc. Prof. Ph. D. Yuliya Tsvetkova - external

Alternate members: Assoc. Prof. Ph. D. Snezhana Rakova- Marinkyova,
Assoc. Prof. Ph. D. Nartsis Torbov

GENERAL CHARACTERISTICS OF THE DISSERTATION WORK

The most recent archaeological research conducted in the area under study is closely linked to the execution of numerous infrastructure projects. As a result, previously undiscovered archaeological structures and numismatic artefacts have been meticulously documented. This endeavour not only served to enhance and augment the archaeological landscape of Bulgaria but also necessitated the updating and synthesis of information pertaining to the prevailing monetary transactions that took place along the middle section of the Maritsa River during the late Hellenistic period.

Moreover, the aforementioned discussion, influenced by the author's personal fascination with the issue of monetary circulation in ancient Thrace, both incited and predetermined *THE SELECTION OF THE CHOSEN TOPIC*.

This forms the fundamental basis for the chosen *DISSERTATION SUBJECT* - the processing, systematization, and analysis of the accumulated numismatic material within the specified chronological constraints, spanning several decades. The material is sourced from the collections held in regional and municipal museums operating within the research area. Ideally, the objective is to interpret this material in light of the key events documented in written sources. The overarching aim is to map the distribution areas of the primary coin types, trace the movement of monetary flows, and identify regions with notable concentrations of coin hoards.

This study, encompassing both breadth and chronological depth, stands as a pioneering endeavour in Bulgarian numismatics. In addition to conventional numismatic investigations, efforts have been made to track and document the frequency of coin minting, as well as the geographical extent and concentration of discoveries in the region along the middle course of the Maritsa River and its associated "contact zones" during the late Hellenistic period. This distinctive approach contributes to the relevance, significance, and overall scholarly value of the study.

THE OBJECTIVES OF THE RESEARCH are several:

1. To search for, study, and analyse the available and unpublished numismatic material on the subject, stored in the funds of the museums of the researched area;

2. To systematize, analyse and update the information obtained after the processing of the collective and individual coin hoards from the 2nd - 1st centuries BC that circulated along the middle course of the Maritsa River and in the "contact zones" within the borders of the modern Republic of Bulgaria ;

3. On the basis of the synthesized numismatic material, to outline - as far as possible, a clear picture of the nature of monetary circulation and its influence on the socio-economic, political, and cultural life, movement, connections, and relations of the local communities.

The dissertation student's work went through several *STAGES*, which include:

- Complex study of historiographical materials and texts of ancient authors;
- Study of the historical framework and tracing of the main events known from the written sources;
- Overview of collective and single coin hoards and coin arrays by area with analysis and commentary on the example of IGCH and OKMNB;
- Analysis of the main types of coins and preparation of maps with localization of hoards;
- Characteristics of coin circulation and money circulation for the period II - I century BC. until the establishment of the Roman republican denarii as the main means of payment in Thrace;
- Determining the real geographical and chronological boundaries of the studied territory, together with the "contact zones".

The research, limited in its chronological and geographical scope, adopts an *interdisciplinary approach*. This approach aligns with the unique characteristics of the studied region and the intricate nature of coin circulation. References to studies conducted in specific areas of the country or the Balkan Peninsula are utilized primarily for informational purposes or as a basis for comparison.

The author employs a range of *COMPREHENSIVE METHODOLOGIES* to facilitate the attainment of their objectives. These methods encompass the concise

summarization, meticulous analysis, and coherent synthesis of information. Additionally, the research incorporates scientific techniques derived from fields such as chemistry, physics, and archaeometry, as well as Geographic Information Systems (GIS). These methodologies are selected to align precisely with the defined goals and tasks, enabling a comprehensive and precise examination of various materials, including written sources, ancient authors' texts, archaeological data, epigraphic monuments, and, of course, a wealth of numismatic artefacts.

METHODS UTILIZED FOR DATA COLLECTION encompass various activities conducted within museum archives, numismatic offices, fieldwork, and gathering relevant information from the designated area. These encompass the meticulous observation, detailed description, accurate identification, and comprehensive comparison of coin engravings. Stylistic and iconographic analyses are conducted, alongside mapping of coin hoards and other pertinent elements. The typology and geographical distribution of data from Bulgarian and global numismatics are thoroughly examined.

TERRITORIAL SCOPE: The study focuses on the vast expanse of land along the middle course of the ancient Hebros (Maritsa) river and its surrounding catchment basin, situated within the present-day borders of the Republic of Bulgaria. This extensive territory begins in the west, tracing its origins from the prominent bend in the Maritsa river near the vicinity of Emporion Pistiros and the village of Vetren. It extends through the Upper Thracian lowland and continues eastward, encompassing the Sakar mountain and the valley along the lower course of the Sazliyka river. In the northern direction, it reaches the southern slopes of Sredna Gora and Stara Zagora field. To the south-southeast, it extends to the final eastern fringes of the Rhodopes. The study also encompasses the "contact zones" associated with the distribution of coin types prevalent during the designated period. In a contemporary context, the studied territory encompasses six present-day Bulgarian regions: Pazardzhik, Plovdiv, Stara Zagora, Smolyan, Kardzhali, and Haskovo.

IN A CHRONOLOGICAL ASPECT, the dissertation covers the period of the last two centuries BC, known as the transition from the late Hellenistic to the early Roman monetary system in the Balkans. This is the time when Rome carried out its "money invasion" in Thrace. It began at the end of the 3rd and the beginning of the

2nd century BC - at the time of the Macedonian Wars, to become active towards the middle of the 2nd century BC and then the conquest of Macedonia reached its climax after the middle of the 1st century BC with the final establishment of Roman coins and the imposition of the Roman monetary system and political hegemony in South-Eastern Thrace.

Numismatic, archaeological, and epigraphic ***MATERIALS FROM THE DEPOSITORIES*** of RHM - Pazardzhik, RHM - Plovdiv, RHM - Stara Zagora, RHM - Smolyan, RHM - Kardzhali, RHM - Haskovo, HM - Dimitrovgrad, HM - Harmanli, HM - Topolovgrad and HM – Svilengrad were used in the research. Already published coin collections from the series Coin Collections and Coin Hoards from Bulgaria (CCCHBulg) and OKMNB (Description of Collective Coin Hoards in Bulgaria) were also examined. Unpublished coin hoards from the end of the 3rd / the beginning of the 2nd c. BC to the middle / end of the 1st century BC were also processed by the author.

A significant portion of the numismatic material has been meticulously examined first-hand by the author. As for the hoards found in the Kardzhali region, analysis has been conducted based on inventory books, as direct access to the collections was not feasible at the present stage. Data obtained from the municipality of Nova Zagora (currently part of the Sliven district) has been utilized solely as valuable comparative material. The author of the dissertation asserts that, albeit conditionally, this territory falls within the purview of the research area.

It is important to note that the coinage of the Roman Republic does not form part of the investigation's scope.

CONTENTS OF THE DISSERTATION

The structure of the present study is consistent with the volume, variety of the material, and the chosen research methodology. The dissertation consists of an introduction, three chapters, a conclusion, and a bibliography of the cited literature. The main content is contained in 320 pages, accompanied by illustrations with images of coin types, archaeological sites, etc., maps, tables, and diagrams corresponding to the commented texts. The bibliography contains 315 titles.

IN THE INTRODUCTORY PART, the reasons for choosing the topic, the goals, the tasks, the stages, and the research methods are indicated. The territorial and chronological scope, the holdings, and collections involved in the study, as well as its structure are set. The relevance of the topic, the contributions, the gaps, and the weaknesses of previous studies are noted.

CHAPTER ONE. HISTORIOGRAPHICAL REVIEW. SOURCE STUDIES. SOURCES. ROADS.

In this chapter, the focus is placed on the huge amount of publications by Bulgarian and foreign scholars on various topics and problems related to the character, typology, dating, and distribution of coin issues in the Balkans and Eastern Mediterranean region. Valuable reference publications are indicated as the main source of information, as well as international projects with very good application when working with numismatic data. The main source databases are presented, both for the written texts and for the numismatic testimonies. Based on them, a brief analytical history of the studied area during the late Hellenistic period is presented.

HISTORIOGRAPHICAL REVIEW. Hellenistic coinage in Thrace from the 2nd - 1st centuries BC enjoy lasting interest from scientists only after the middle of the 20th century. Among the most studied topics are those about the coinage of Thassos and the problems of monetary circulation in Thrace in the 2nd-1st centuries BC.

A truthful and comprehensive overview of the most large-scale coinage for the period of transition to the early Roman financial system in the Balkans, that of Thassos, was presented for the first time by I. Prokopov. In his research on the silver coinage of the island, he draws attention to some of the controversial issues concerning the nature of this coinage, the dating of the coins, and their distribution in Thrace. He processed and independently published dozens of coin hoards and single finds from the 2nd - 1st centuries BC, kept in the collections of museums in Bulgaria. In co-authorship with colleagues from the country, including K. Koycheva, D. Vladimirova-Aladzova, R. Gushterakliev, T. Kovacheva, I. Petrov, K. Dochev, K. Kisyov, D. Ivanov, S. Filipova, E. Paunov, M. Minkova, D. Davidova, M. Slavova, etc., published a series of articles in which they analysed and publicized coin collections and emblematic hoards. To date - under his editorship, through the project

known as Coin Collections and Coin Hoards from Bulgaria (CCCHBulg.), the ancient coin collections of more than ten museums in the country become available to researchers.

The minting of Thassos and the problems of monetary circulation in Thrace in the 2nd-1st centuries BC are studied by the great Belgian scientist Fr. de Calatay. Iv. Todorov summarizes and systematizes the information on the main types of coins that circulated during Hellenism in Thrace, introducing the territorial principle for tracing their distribution.

R. Forer, I. Lukanc, I. Prokopov, V. Peshekhonov, N. Florova, M. Abramson, and others are working on the problems of imitative coinage.

One of the first researchers of the coinage of Maroneia - E. Schoenert-Geiss, described and systematized all the finds, including those from the Hellenistic period from the Balkan region. Twenty years later S. Psoma, Chr. Karadima and D. Terzopoulos published a complete corpus of the coins found during the archaeological excavations at Maroneia and on Cape Molivoti, presenting the history of Maroneia in the context of the silver and bronze coins examined.

M. Thompson, D. Lewis, O. Morkholm, Fr. de Calatay, D. MacDonald, and others contribute for the study of the Athenian tetradrachms of the so called "New style". One of the most emblematic treasures found in Nesebar and containing the largest number of tetradrachms of Athens, has been studied precisely by Iv. Karayotov.

The questions related to the nature and dating of the silver coinage of the Macedonian regions are studied by famous researchers such as M. Hadzopoulos, Kr. Boehringer, Y. Turatsoglu, V. Dimova, D. Draganov, I. Prokopov and others.

Among the best scholars of the silver coinage of the Roman quaestor, Aesillas are M. Thompson, R. Boslow, O. Morkholm and J. Kroll, R. Fischer, Fr. de Calatay.

Iv. Karayotov worked on the problems of the ancient coinage of Mesambria. The Alexander type of coins of Mesambria and Odessos was also studied by Fr. De Calatay. Undoubtedly, the richest and most thorough study of the Alexander editions

after L. Muller's two-volume work is the work of M. Price. The scientist K. Marinescu also worked on the subject.

The coinage of the cities along the Adriatic coast - Apollonia and Dyrrachium, is the subject of research by H. Cheka, G. Petrani, O. Picard, D. Jongesa, D. Wesch, and others. I. Prokopov and V. Grigorova published in their study the drachmas of the Adriatic cities that participated in the monetary circulation of Thrace.

Researchers such as A. Mamroth and H. Gebler are interested in the coinage of the last Macedonian rulers Philip V (221-179 BC) and Perseus (179-168 BC).

Of extremely high value for Bulgarian historical science are the publications on the coinage of the Thracian rulers, the work of the remarkable scientists N. Mushmov, B. Filov, G. Katsarov, D. Dechev, Y. Yurukova, M. Tacheva, Al. Fol and others. Directly related to the topic of the present study are the publications of M. Domaradski on the Celtic penetration and settlement of the Balkan Peninsula, as well as the general study of Yu. Kabakchiev on the important events and changes in the Mediterranean basin during the transition.

A very detailed and precise study of late Hellenistic coinage in Mysia and Thrace with an emphasis on Roman republican issues was published in 2021 by E. Paunov.

To this day, the main source of information about the treasures discovered in our country is the rubrics written by B. Filov, N. Mushmov, and T. Gerasimov, continued by Y. Yurukova, D. Tsonchev, K. Kolev, etc., as well as the systematic catalogues "An Inventory of Greek Coin Hoards" (IGCH) and Coin Hoards (CH) - about the Greek coins in our country and in the Balkans.

For the work on the present study, the information published by N. Teodosiev in the first volume of his general study on coin hoards from Bulgaria, as well as the updated information of the series "Coin Collections and Coin Hoards from Bulgaria", proved to be extremely useful.

SOURCE STUDIES. We owe the credit for the knowledge and correct interpretation of the source material on the subject to scientists from various fields - historians, translators, philologists, commentators, etc. Among them are G. Katsarov,

Hr. Danov, D. Dechev, S. Muleshkov, who were the first to publish documentary material on the history of Thrace and the Thracians. After the founding of the Center for Thracology at the BAS and the establishment of the Department of Thracology at the Faculty of History of the University „St. Kl. Ohridski“, the team of researchers includes Al. Fol, M. Tacheva, D. Popov, V. Ivanov. To date, the works of Polybius "Universal History", Pausanias "Description of Hellas" and Strabo "Geography" have been published, translated by V. Rusinov, and available in digital versions.

In her research, D. Boteva-Boyanova analyses individual fragments of the preserved texts of some of the ancient authors, offering a new reading and topics for reflection and discussion. Related to the current development is the questions about the Celtic presence in the Balkans and the first military clash between the military-political union of the Thracians and the Roman legions of G. Manlius Vulzon in 188 BC.

Fresh insights into the history of ancient Thrace and the occurrences during the late 3rd and early 2nd century BC have emerged from the extant works of Titus Livius. In translation, D. Mitov has also published accompanying commentary to further elucidate these findings.

SOURCES. The Hebros River is first mentioned by the ancient Greek lyric poet Alcaeus (Ἀλκαῖος, fig. 77). Herodotus inserts it in his 'History' ('Ἱστορίαι') in connection with the advance of Darius into Thrace (Hdt. 7, IV 90; 15, VII 59). We learn about the sources of the river from the "History of the Peloponnesian War" ('Ἱστορίαι') of Thucydides (Thuc. II, 96, 3) and from the "Metereology" ('Μετεωρολογική') of Aristotle (Aristot. I, 13, 22). In Strabo's Geography ('Γεογραφικά') Hebros is mentioned in relation with some of the tribes that inhabited the area (Strabo. VII, fig. 10, 47).

Herodotus also shares in his texts information about the role of Thassos and its influence on the economic and political life of the then-Eastern Mediterranean world (Hdt. VI, 46, 47). As a contemporary and witness to more than the described events, Thucydides confirms what he recorded (Thuc. I, 100; IV, 105, 107).

Of primary importance for the reconstruction of the events of the end of the 3rd and the first half of the 2nd century BC in the area are the records of Titus Livius,

preserved in "From the foundation of the city" ('Ab Urbe Condita'); (Liv. XXXI, 33-40; XXXIII, 4-5; XXXVII, 7, 8-16, 39; XXXVIII, 8-14; 16). He and some of the later authors draw their information directly from the available texts of "General History" of Polybius (Polyb. IV, 9, 45; 46-52; V, 34 (22-23); XV, 23 (9); XVI, 34; XVIII, 1-4; 2 (4); 48 (2)).

Titus Livius (Liv. XXXVIII, 40-41) and Appian (App., Syr., XLIII; Mac., IX) tell about the problems encountered by the troops of the praetor G. Manlius Vulzon on their way from Phrygia to Hellas. In their writings, we find information about the anti-Macedonian coalition formed on the eve of the Third Macedonian War, led by the Pergamian ruler Eumenes II and some of the Thracian tribes (App., Mac., XI), as well as about the participation of the Odrisians as allies of the Macedonians, led by their king Kotys (Liv. XLII, 51, (1-11)).

On Philip V's invasion of Thrace and his actions along the middle and upper reaches of the Hebros and Strymon rivers around 181 BC we learn from the texts of Titus Livius (Liv. XXXIX, 35 (4); 53 (13-14) and Polybius (Polyb. XXII, 18 (12)).

After the victory over the Scordisci in the north, in 109 BC. the last Roman proconsul in Macedonia, M. Minucius Rufus, fought in the south along the frozen river Hebros, as Flor tells us (Flor, I 39).

According to Appian's account, Thracians, Scythians, and Bastarni took part in the hostilities of Mithridates VI against Rome as his allies (App. Mithr. 15). Diodorus informs us about the help that the pro-Roman Thracian ruler Kotys gave to the praetor G. Centius Saturninus in Macedonia (Diod., XXXVIII, frg, 5 a). According to an honorary decree from Chaeronea (REG, 32, 1919, 320), the Thracian cavalry played a decisive role in Sulla's victory in the battle near the city.

Ammianus Marcellinus (Amm. Marc., XXVII, 4, 5), Sallust (Sallust., Hist., IV, frg 18, 19) and Flor (Flor., I, 39 (7)) describe the Roman campaign in Thrace, in which in 78 BC the death of the Roman governor A. Claudius Pulcherus and the subsequent military operations of his successor Scribonius Curion north towards the Istros For the military operations of M. Terentius Varro Lucullus during the Third Mithridatic War and his actions in the valley of the rivers Hebros and Tonzos are recounted in his texts by Titus Livius (Liv. Per. 97). The route it took can be traced

from the collective finds discovered in the area. The defeat of Antonius Hybrida ten years later was noted by Dion Cassius (Dio Cass., XXVI II, 10 (1-3)).

Suetonius reports the advance of the Macedonian governor Gaius Octavius in 59 BC inland, reaching the sanctuary of Dionysus, attended by the Bessi (Suet., Aug., XCIV, 6). In one of Cicero's speeches (Cic., in Pis., 83-85) there is information about the unsuccessful actions of the Macedonian proconsul L. Calpurnius Piso, who failed to deal with the Bessi, Odrysians and Dentheletae who were ravaging all of Macedonia, reached Thessalonica and cut the Via Egnatia road in 57-55 BC.

After the series of military campaigns of Rome in Eastern Thrace, started by M. Terentius Varro Lucullus in 72 BC, there was a sharp decrease in cash flows. Many mints were closed, including those on the Western Black Sea coast. Imitations appeared to fill the need for cash to make markets function.

In the last decades of the 1st century BC Suetonius (Suet., Aug., LXIII, 13), Flor (Flor., II, 26 (18); 28 (19-20)) and Tacitus (Tac ., Ann., IV, 44) inform about some tension in the relations and the present form of dependence between the Odrysian kings and Rome.

ROADS. The first studies on existing roads are associated with the names of F. Kanitz, K. Irecek, Shkorpil brothers, V. Avramov, E. Kalinka, P. Mutafchiev, Iv. Velkov, D. Tsonchev. Later, as a result of archaeological research and several expeditions in the Rhodopes, pre-Roman roads unknown to science were documented. The main information about the ancient road structure is analysed and summarized in the monograph work of M. Madzharov.

This chapter also traces the possible *pre-Roman roads and routes* along which commercial traffic from the Aegean Sea to the north probably took place. In addition to the main road arteries - the Central (Diagonal) Roman Road and the Eastern Rhodopes Roman Road, one of the possible routes starts from the northern slopes of the Rhodopes at Vetren Dol, continues south through the Batashka Mountain and the eastern passes of the Slavyanka Mountain and through Philippi (Krenides) reaches the Aegean coast. Along the route of a pre-Roman road passing through the Elidzhe Pass, the main commercial traffic from the Aegean to the north through the Rhodopes probably took place. It connects the settlement and commercial centres along the

middle course of the Hebros River with the city of Abdera. The Avren pass and the Makaza pass have been studied as a possible route for the penetration of goods from the Aegean to the north. At the beginning of the century, a Roman road became known to science in the Radyuva mountain region, connecting Philippopolis with the valley of the Artexos (Arda) river. Through it, probably control was exerted over the rich ore deposits in the Eastern and Western Rhodopes.

***CHAPTER TWO. COIN HOARDS (HOMOGENEOUS AND MIXED).
INVENTORY OF FINDINGS WITH AUTHOR'S COMMENTS.***

The so far known coin hoards (homogeneous and mixed) are described - by area, together with an inventory of coin hoards and author's comments. Also included are the single finds kept in the collection of the museums from the studied territory.

The doctoral student processed and analysed with comments a total of 98 coin hoards and over 750 single finds, including those from the archaeological surveys of major projects in recent years.

Coin hoards are distributed by districts as follows:

- ***PAZARDZIK DISTRICT*** - Homogeneous treasures predominate - out of a total of 9 finds, 6 are homogeneous and 3 are mixed. Together with single finds, they number over 750 coins. In quantitative terms, the advantage is for the tetradrachms of Athens from the so-called "New Style". On the territory of the district, the largest homogeneous find of coins of this type, preserved in our country, was registered, which contains 282 pieces. coins - near the village of Chernogorovo, Pazardzhik municipality (IGCH 949). The second common group is the small tetrobols of Istiaea and the crude imitations of the *Head of God Strymon / Trident*-type local motif coins issued around and after 168 BC. Identical as types are also the single finds, which for the most part are of imprecise localization.

The restrictions imposed by the Romans after Macedonia lost its independence after the Battle of Pydna (168 BC) affected the entire Mediterranean basin. Probably, for the studied chronological range, these territories remain unaffected by active military activities. The foundations - dominance of small silver and bronze coins issued to compensate for the deficit needed for local trade.

• **PLOVDIV DISTRICT** – 20 coin hoards were examined - 10 homogeneous and 10 mixed, which together with the single ones exceed 1500.

The information of Polybius (Polyb. XXIII, III, 8) and Livy (Liv. XXXIX, 53 (13-14) about the actions of Philip V in Thrace in 184-182 BC and the recorded concentration of archaeological structures and finds outline Philippopolis as the main settlement centre and the main centre of political power for the period studied in the region. The lack of voluminous hoards is compensated by a variety of coin types. Trade links and contacts with the Aegean world are attested by the urban bronze issues of Pella, Thessalonica, and Philippi and the silver tetrobols of Istiaea. There are no coins of the Thracian kings, with the exception of those with the legend ΟΔΡΟΣ, found in a certain area - in and around Plovdiv. For the period from the end of the 3rd - 1st century BC, the analysis of the coin hoards found in the vicinity of the city testify to a developed urban life. One of the possible reasons is probably the policy of allegiance and loyalty to Rome, which the Odrysians maintained even after the battle of Pydna and almost until the end of the 1st century BC. The presence of the two homogeneous hoards with imitations of tetradrachms and drachms of Philip III Arrhidaeus, *Choba - 1940, Brezovo Municipality* and *Krumovo - 1973*, perhaps should be related to the actions of the Bastarnae during their raid in support of Philip V against the Dardanians to the south-west.

• **STARA ZAGORA DISTRICT** - For now, the area has the greatest concentration of hoards - a total of 25, of which 14 are homogeneous and 11 are mixed, with over 2,200 coins, together with single ones. The hoards - some of the relatively large volume - contain the high-value silver tetradrachms. On the territory of the district, the largest number of silver tetradrachms of Thassos - original and of the "Thassian type" - was registered. It can be assumed that they were part of the means needed by the Romans to gain confidence and secure the cooperation of the Thracian dynasts for their plans.

Two treasures found near a section of the Diagonal Road confirm the importance of the area in military-strategic, administrative, and economic terms. They contain 12 silver coins of high value, and finding them in context is a rare occurrence, of extreme importance to researchers of Hellenistic coinage.

One is a set of 4 coins of equal denomination - three drachmas, an imitation of the Alexander III type, together with a heavily worn Roman denarius - the only one with an accurate date. In such a combination of coin types, the find has no parallel in all of Thrace. Researchers date it around the middle of the 1st century BC.

- From the **SMOLYAN DISTRICT**, 18 finds were examined, of which 13 were homogeneous and 5 were mixed with a total number of coins over 1,100. The predominant coin type is the bronze editions of Maroneia with the advantage of the large denomination. Almost no silver tetradrachms intended for large transactions are registered. The possible reasons: permanent trade contacts of the population from this part of the Rhodopes with the inhabitants of Maroneia and the supply of the city with metal for the mint. The foundations - a large part of the collective hoards so far known contain bronze coins of Maroneia, and archaeologists exploring the region have reported remains of ancient mining.

Assumption of belonging of the area to the metal mining properties of the island on the mainland. The foundations: the two hoards from *the village of Strashimir, municipality of Zlatograd* (CH IV.79) with Thassos bronze coins, four of them with bucranium countermarks. One is mixed – with Roman republican denarius.

For the study of the coin circulation in the area, the 9 bronze coins of Maroneia, a small denomination from *the village of Oryahovets*, discovered as "Charon's obol" are extremely important as they carry important information and confirm their popularity among the local population.

The homogeneous find from the area of *the village of Startsevo, Zlatograd municipality*, is the largest discovered and preserved in our country with Maroneia coins. Contains 726 pcs. - large denomination.

- **KARDZHALI DISTRICT** - There are 8 documented hoards, of which 7 are homogeneous and 1 is mixed, and the coins - a total of over 1100. Dominant type - the bronze editions of Maroneia of both denominations. They are found with heavily worn cores and with almost indistinguishable images - probably as a result of intense and prolonged circulation. They are found in the composition of several voluminous homogeneous treasures and as single finds, including from archaeological research.

So far, only two hoards with silver tetradrachms of Maroneia have been registered - from *Kardzhali* (IGCH 932) and from *Skalina*. Thassos coins are missing except for a silver tetradrachm from the Kardzhali region and two imitations of Thassos tetradrachms found during the archaeological excavations of *Mount Alada* in 1983.

During the archaeological excavations of *Ada Tepe*, traces of a gold mine for nearly ten centuries, parts of foundry moulds, miniature vessels, a ceramic model of a furnace, etc., as well as two bronze coins of Maroneia from the 2nd c. BC, evidence of the region's contacts with the Aegean.

- **HASKOVO DISTRICT** – 18 hoards were examined, of which 5 were homogeneous and 13 were mixed with over 1,400 coins. The area has a strategic geographical position for monetary exchange in the Thracian South-east in the 2nd -1st centuries BC, subject to the actions of the Pontic ruler Mithridates VI against Rome, especially at the end of the 1st century BC. Proof of this is the hoards of tetradrachms of Alexander's and Lysimachus' type along the Maritsa river valley - *Svilengrad, Sladun, Biser, Harmanli municipality* (IGCH 955). The number of Thassos tetradrachms hidden in the treasures is also significant. In this area, the originals are mixed with coins of the "Thassian type" and probably correspond to the wars of Rome against Mithridates VI.

The hoard from *Beli dol, Ivaylovgrad municipality* (IGCH 889) with coins from various Asia Minor mints is the earliest for the studied area. There are two possible assumptions for its hiding - the actions of the Thracian tribes in the area of Kypsela against the Roman troops of G. Manlius Vulzon after the battle of Magnesia in 190 BC or the troubled years after the Macedonian defeat at the Battle of Pydna in 168 BC.

The analysis made, together with the comments about the studied coin hoards, allows us to draw several important **CONCLUSIONS** for the studied territory:

- The most of silver coins did not result from commercial transactions or in response to a need to satisfy daily needs;

- Evidence of uncertainty and dramatic events, as a result of which finds are treasured;
- Most likely payments to the local Thracian aristocracy for participation or neutrality in military campaigns and actions.
- The hoards discovered in the south along the Maritsa river valley - in the area of Svilengrad, correspond to the wars of Rome against Mithridates VI;
- The mixed treasures with Roman republican denarii in their composition are probably related to the military campaigns of the Macedonian governors in the second half of the 1st century BC.
- The bronze coins and a small part of the silver low-value issues are evidence of commercial transactions that served everyday life.

CHAPTER THREE. Coin circulation. Characteristics by regions, types, and groups.

The main judgements and results of the review, analysis, and comments on the coin types and finds in the second chapter find their synthesized expression in the third.

Surveys and field observations from the studied territory show a concentration of archaeological sites - including coin hoards, mainly around road arteries, river valleys, and places with difficult access and good visibility.

98 collective findings are commented on in the dissertation work, a large part of which has been published in the bulletins and is already in scientific circulation. Of them, 55 are homogeneous, with coins of one type, and 43 – are mixed, with two or more coin types in their composition. Predominant emissions are of precious metal - silver, an indicator of the nature of coin circulation in the studied territory. Of extreme importance are the hoards discovered during archaeological excavations, drilling, or field studies: *Bratya Daskalovi - 2010; Devin – 2006; Georgi Dobrevo - 2000 (CH X 165); Oryakhovets - 2005; Startsevo - 1990, etc.*

The treasures marked on the map exhibit an uneven distribution, delineating distinct zones characterized by varying concentrations and volumes of wealth. The factors influencing the removal from circulation and accumulation of these treasures within specific territories do not align with periods of economic activity or prosperity in the region. On the contrary, they appear to be directly correlated with heightened restlessness, anxiety, and uncertainty, likely prompting individuals to safeguard their possessions for more auspicious times.

Larger hoards, containing silver tetradrachms as a prominent component, are presumed to represent wages or rewards stemming from military campaigns. These findings often bear witness to extensive interactions with prominent Hellenistic centers in Asia Minor. An exemplar of this phenomenon is the *Beli Dol* hoard from 1966 (IGCH 889).

The abundance of individual discoveries is noteworthy; however, it is regrettable that a significant proportion lacks proper archaeological investigation. Many are chance finds, devoid of contextual information.

Depending on the ratio of the types of coins in circulation, the treasures from the studied period were analysed by groups according to the classification of I. Prokopov.

First group. At the end of the 3rd and the beginning of the 2nd century BC the amount of coin hoards is insignificant, probably as a result of the relative tranquillity of the lands around the Hebros Basin and its tributaries and in the Rhodopes and Strandzha region. It is offset by a variety of coin types. Coins with the name of Alexander III, Lysimachus, and Philip III are dominant. No tetradrachms of the new types are found.

Second group. In the 2nd - 1st centuries BC the increased pressure to redistribute Thrace disrupts the exchange of goods and funds throughout the Mediterranean basin. As a result of the tension and lack of security after Rome settled in the region, the number of hidden treasures rose sharply. The ratio of coin types in their composition also changes. Alexander-type coins are becoming rarer and gradually giving way to new styles. Predominate tetradrachms of Thassos and from "Thassos type", of the Maroneia, of the Macedonian regions, of Athens of the so-

called "New Style", and the drachmas of Istiaea and of the Adriatic cities of Dyrrachium and Apollonia, etc.

Third group. The number of hoards reduces significantly - almost 2.5 times. The types of coins in Treasures also change drastically. The appearance of the Roman republican denarii affected the variety in the composition of the finds and limited the participation of the old and familiar coin types.

There are several *coin types* that had a significant impact on the nature of the circulation process in the studied territory during the late Hellenistic period.

The most numerous are the *tetradrachms of Thassos* and those of the "*Thassian type*" - so far, nearly 3,000 pieces. A study of the coin stamps shows that this coinage was many times larger than those that participated together with it during this period in the monetary circulation of the Balkans. The circulation, accumulation, and consumption of the *original tetradrachms of Thassos* took place mainly in the territory of today's South Bulgaria in the period around the middle of the 2nd century BC. Over 80% of the discovered originals of Thassos are from the lands between Stara Planina and the Rhodopes and their direction of movement is from south to north. They were minted on the island and their mass production began after the conquest of Macedonia, after 168-167 BC, and continued until around the end of the 2nd century BC.

The "Thassian type" tetradrachms have a similar style and relatively correctly written inscriptions. They were cut under the control of the Roman administration in Macedonia with a difference of more than 50 years from the original ones, i.e. after 149/8 BC. Their discovery in treasures south of Stara Planina is limited to a few specimens, on a small territory between the Maritsa and Tundzha rivers.

The distribution of both types of Thassos tetradrachms is recorded in several main areas: around Chirpan; in the area of the Merichleri mineral spring, Dimitrovgrad municipality; along the valley of the Maritsa River and the Arda River.

Thassos imitations continue to hold sway as the predominant coin type within the study area, albeit bearing notable deviations from their prototype. These imitations came into circulation in the lands south of the Haemus Mountains following the

cessation of original Thassos coin production after 70 BC. They are discovered either within homogeneous hoards or in mixed hoards alongside Roman republican denarii. Notably, coin blanks, which served as cores for minting tetradrachms, are occasionally unearthed among these finds.

The dissemination pattern and concentration areas of these imitations are delineated by the current discoveries along the Eastern Pre-Rhodopic road and its local branches, as well as along the routes of the Maritsa River and the Diagonal Road. Additionally, notable concentrations are observed within the region encompassing the Chirpan Heights. Often, in proximity to these treasure sites, numerous traces of ancient mining operations for the extraction of gold, silver, or lead are also unearthed.

Maroneia tetradrachms were issued after 188 BC. and continued until about 80/79 BC. They are second in volume in the studied territory - with about 1,500 units. Their distribution is mainly concentrated in the region of the Eastern Rhodopes. With few exceptions, in Smolyan and Kardzhali districts, the coins are made of bronze. In Haskovo, tetradrachms are found in the composition of several mixed hoards. In the other areas, the editions of Maroneia are hardly found.

There is no recorded mixing in the hoards of the two most common types of tetradrachms in the area - Thassos and Maroneia. It is likely that the coins were produced in large series, differing both in the time of their minting and in the direction of their distribution and circulation. The flow of Maronean bronze coins across the Rhodopes to the north and the size of the hoards suggest that their role in trade relations was significant.

The "New Style" tetradrachms of Athens occupy third place in coin circulation in the studied territory. Their location is limited - today's South - South-Eastern Bulgaria, and the main amount of tetradrachms is concentrated in three emblematic homogeneous treasures. The composition of mixed coins, they are found in combination with different types of coins.

Treasures with precise localization mark the movement of Athenian tetradrachms. It probably starts from the contact zone between Thrace and Macedonia, following a north-easterly direction along the natural road to connect with the Maritsa River valley. From there it goes to the south-east, where there is a cluster of finds

along the valley of the Maritsa River in the region of Septemvri, Pazardzhik, and Plovdiv and to the south - around Svilengrad.

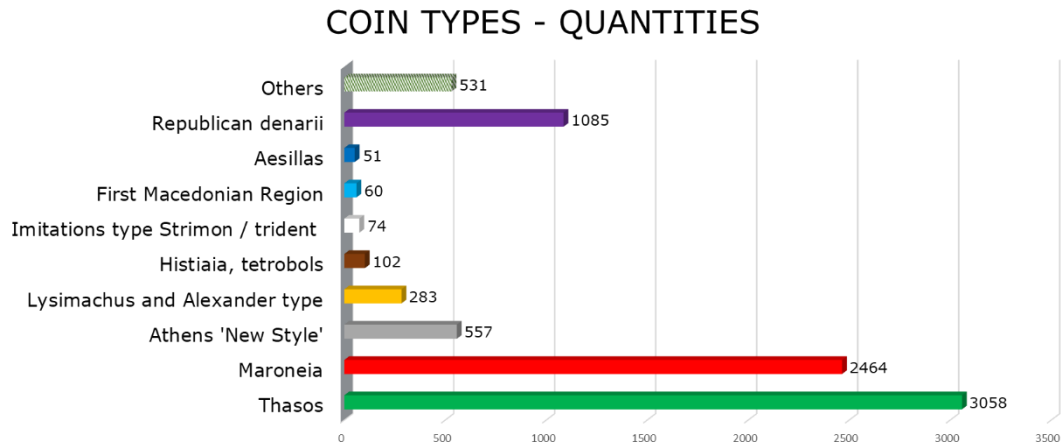

Diagram 1. Coin types - quantitative characteristic.

In terms of quantity, *tetradrachms from Alexander's and Lysimachus' type* follow - about 200 pieces. They retained their place in the coinage of the studied territory before the appearance of the new styles thanks to the fact that they remained outside the control of Rome. They were mainly produced by the studios of Messambria, Byzantium, Odessos, and Calchedon, and shortly before the beginning of the studied period they controlled the main percentage of the money supply and even dominated some of the treasures. It is suggested that the presence of coin hoards of this type in the area is related to the political and military actions of Mithridates VI Eupator and his clash with Rome.

The tetrobols of Histiaia are dated to the 3rd - 2nd century BC. The researchers assume that the ones spread in Thrace are a kind of imitations. Their number in the study is over 100.

Next in order are the bronze imitations of the *Head of the god Strymon / Trident* type, followed by the tetradrachms of the First Macedonian Region. The tetradrachms of the Roman quaestor Aesillas are relatively modestly present, and almost symbolically - the drachmas of the Adriatic cities. In mixed hoards, the indicated coin types are combined with other Hellenistic coins – often as single pieces without significantly affecting the circulation flow. Such are the tetradrachms of the

last Macedonian king Perseus, of the Pontic ruler Mithridates VI, of the Thracian king Mostis, of Ilion, etc.

The **CONCLUSION** is a summary of the analysis of the coin hoards from the studied territory and the contact zones. It points unequivocally to the historical period in which they were accumulated.

Broadly speaking, the circumstances leading to the concealment, hoarding, or loss of the coins we encounter today are primarily associated with the period spanning from the conclusion of the last Macedonian war in 168 BC, resulting in the Roman Republic's triumph over Macedonia, to the middle of the 1st century BC. The lower chronological boundary is not precisely delineated. The replacement of late Hellenistic coins by Roman republican denarii followed a well-planned course, commencing in the aftermath of the removal of Pontic ruler Mithridates VI and culminating with the battles of Philippi in 42 BC and Actium in 31 BC. Prior to this, Rome effectively utilized the well-established and widely accepted Late Hellenistic coinage within the local market to advance its objectives. During the final decades of the 2nd century BC, a surge in the production of high-value silver coins occurred, coinciding with repeated incursions by Thracian and Celtic forces into the provinces of Hellas and Macedonia.

Upon examining the diverse array of coins found within the studied region, several primary types of Late Hellenistic coinage can be discerned. Notably, the tetradrachms of Thassos and the "Thassian type" hold prominence, constituting nearly 37% of the recorded hoard volume when combined with their imitations. Following closely are the tetradrachms and bronze issues of Maroneia, accounting for almost 30%, while the tetradrachms of Athens in the "New Style" make up 5.7%. The tetradrachms of Alexander and Lysimachus types contribute 3.4% of the total, with the tetrobols of Istiea (Histiaia) occupying a respectable fifth position at 1.2%. Bronze imitations of the *Head of God Strymon/Trident* type are present at 0.9%. The tetradrachms of the First Macedonian Region make a modest appearance at 0.7%, while those of the Roman quaestor Aesillas are relatively scarce at 0.6%. Drachmas from the Adriatic cities are represented symbolically. Other Hellenistic coins, such as tetradrachms of the last Macedonian king Perseus, the Pontic ruler Mithridates VI, the Thracian king Mostis, and Ilion, are found in mixed hoards, often as individual pieces

that do not significantly impact the circulation flow. Roman republican denarii account for a relatively high percentage of over 13% in these mixed collective hoards.

Although historical sources provide limited information about the period spanning 168 BC to the end of the century, indirect insights can be gleaned from the geographical distribution of finds and military events and campaigns.

Mapping the studied territory reveals clusters of collective hoards in several key areas. One such area follows the path of the Diagonal Road and the Maritsa River valley, while two others emerge in close proximity to the Maritsa River, specifically around the mineral spring of Merichleri and the Chirpan Heights. Additionally, a concentration of hoards is observed between the Tundzha and Maritsa Rivers. Within the Eastern Rhodopes region, hoards are situated along the Arda River valley, near mountain passes, and in areas exhibiting traces of ancient gold, silver, and lead mines.

The involvement of the doctoral student in two projects facilitated the analysis of metal composition (using X-ray fluorescence analysis) of ancient coins dating from the 5th to 1st centuries BC, sourced from the RHM - Haskovo collection.

Many of the conclusions extend beyond the scope of this dissertation and warrant further investigation, providing a foundation for new topics and future studies.

REFERENCE ON KEY SCIENTIFIC CONTRIBUTIONS:

1. This study represents a pioneering milestone in Bulgarian numismatics, encompassing not only traditional numismatic research but also delving into the intricacies of coinage intensity, distribution, and particularly the concentration of discoveries.

2. The meticulous examination of coin hoards, the focal point of the dissertation, has been diligently conducted by the author, ensuring accurate documentation and precise attribution.

3. Previously unidentified coins have been successfully identified, and corrections have been made regarding certain contentious coin types. Dating has been executed using modern methodologies that consider the level of wear and circulation subsequent to minting.

4. The inclusion of newly uncovered coin materials, including findings from archaeological investigations, has contributed to their publication within the scientific community.

5. The characteristics of the hoards have been comprehensively established, encompassing both their overall composition and the specific coin types and denominations present. Of particular significance is the determination of the direction of monetary flow.

6. Detailed maps meticulously illustrating the distribution of coin hoards have been created, providing insights into the broader landscape as well as specific details concerning various regions, coin types, and denominations. The identification of previously lost finds has been achieved.

7. Comprehensive analytical tables have been meticulously compiled, offering a comprehensive overview of coin hoards, types, dating, and available contextual information.

8. Notably, this study incorporates modern technical investigations into a representative selection of the examined material. These cutting-edge techniques surpass the traditional research methodologies employed in archaeology and numismatics, yielding valuable insights into the elemental composition and various technological aspects of the coins. The resulting analyses serve as novel source material for the study of this era and will be further examined by expert chemists, physicists, archaeometrists, and other specialists.

9. An in-depth analysis has been conducted to ascertain the reasons behind the concealment of the primary coin hoards. Educated deductions have been made regarding the historical events that led to the burial of individual treasures. Remarkably, peaks have emerged in the time periods aligning with notable military and political developments in Thrace during the mid-2nd to late-1st century BC.

I express my sincere gratitude and appreciation to my supervisor Prof. D. Sc. Ilya Prokopov for the valuable guidance, professionalism, assistance, moral support, and patience during the preparation of the dissertation.

I thank Assoc. Dr. Julia Tsvetkova for the opportunity to research the composition of the metal of ancient coins from the 2nd-1st centuries BC.

I thank all my colleagues for their assistance and the opportunity to work with the museum collections.

Thank you for the assistance of Daniela Kodzhamanova - director of RHM - Kardzhali, for locating the find from the village of Bekiler.

LIST OF PUBLICATIONS ON DISSERTATION

Прокопов, Славова 2016. И. Прокопов, М. Славова. Монетното съкровище от с. Долно Ботево, Хасковска област – нови данни към датиране на късните тасоски имитации. – In: ВТУ “Св. Св. Кирил и Методий” и българската археология. II. Проф. д-р Б. Борисов – ученици и приятели. В. Търново, 815-825.

Прокопов, Славова 2018. И. Прокопов, М. Славова. Монетното съкровище от село Сърница, Хасковска област – щрих към изясняване на произхода на тасоските имитации. – In: Сборник с доклади от научна конференция „Музейни летописи – 90 години организирано музейно дело град Хасково”, 16-17 ноември 2017 г., Хасково, 7-16.

Славова 2019. М. Славова. Монетната циркулация по средното течение на река Марица (IV-III в. пр. Хр.). Дипломна работа за придобиване на ОКС „магистър”, специалност „Нумизматика. Експертиза и оценка на културно-исторически ценности.“ в ЮЗУ „Н. Рилски“ - Благоевград. Благоевград.

Славова, под печат. М. Славова. Монетни находки и монетни типове през II - I в. пр. Хр. в Хасковска област - BulgNJ 2, in press.

Slavova, Prokopov 2020. M. Slavova, I. Prokopov. Coin Hoard with imitations of Philip II from Bulgaria – Материалы по Археологии и Истории Античного и Средневекового Причерноморья, № 12. Нижневартовск, 685-710.